

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՇԱԿԻ ՀԱԿՈՅՅԱՆ

ՍԱՀԱԿ ՁՈՐԱՓՈՐԵՑԻ

7-րդ դարի նշանավոր շարականագիրը Սահակ Ձորափորեցի կաթողիկոսն է (677—703): Ձորափորեցու բոլոր շարականները նվիրված են խաչին ու եկեղեցուն: «Զխաչին և զեկեղեցոյ Սահակ Ձորափորեցոյ, որ գնաց ընդդէմ տաճկաց» (Ծարակնոց, Վաղարշապատ, 1888, էջ 6):

Այդ շարականներն են.

1. «Կանոնն նաւակատեաց սրբոյ խաչին»

ա. «Ի վերայ վիմին հաւատոյ» (օրհնութիւն բկ ձայն):

բ. «Ի նորահրաշ նաւակատիսն» (Հարց աճ ձայն)

գ. «Ի խորանի քում սրբութեան» (Ողորմեա)

դ. «Ի տաճարի սրբութեան» (Տէր յերկնից)

ե. «Սեղան քո Տէր զօրութեանց» (Մանկունք):

2. «Կանոն վերացման սրբոյ խաչին» (ութօրէից)

Առաջին ատուրն

Ա. «Որ զանարատ բազուկս քո» (օրհնութիւն աճ)

Բ. «Այսօր պատուական խաչիս քո» (Հարց գկ)

Գ. «Մայր և կոյս» (Մեծացունցէ)

Դ. «Անուանեալ փայտ գիտութեան (Տէր յերկնից)

Ե. «Յաղթող և զնոր օրհնութիւն» (նաշու)

Զ. «Խաչի քո Քրիստոս երկրպագանեմք»

Երկուշաբթի ատուրն

Ա. «Զօրութիւն սուրբ խաչի քո» (օրհնութիւն դձ)

Բ. «Այսօր ընդ ամպս լուսաւորս» (Հարց դձ)

Գ. «Ի յերկնից երևեալ նշանն յաղթութեան» (ողորմեա)

Դ. «Գաւազան զօրութեան (Տէր յերկնից)

Երեքշաբթի ատուրն

Ա. «Խաչն կենարար» (օրհնութիւն բկ)

Բ. «Որ յաթոռ փառաց» (Ողորմեա)

Գ. «Որախ լեր այսօր» (Հարց դձ)

Չորեքշաբթի ատուրն

Ա. «Որախ լեր սուրբ եկեղեցի» (Օրհն. դձ)

Բ. «Այսօր պայծառ և սիւն լուսոյ» (հարց դձ)

Գ. «Զորս ըստ պատկերի» (Ողորմեա)

Դ. «Որ զարդարեաց (Տէր յերկնից)

Ե. «Այսօր ուրախացեալ ցնծան» (Մանկունք)

Հինգշաբթի ատուրն

Ա. «Անապական սուրբ զխաչն» (Օրհն. բկ)

Բ. «Այսօր ցնծան դասըք» (հարց դձ)

Գ. «Այսօր ցնծան դասք հրեշտակաց» (Ճաշու գձ)

Ուրբաթ ատուրն

Ա. «Անապական սուրբ զխաչն» (Օրհն. բձ)

Բ. «Այսօր զենար գառն Աստուծոյ» (հարց դձ) իր գործատնով:

Գ. «Որ քառաթև լուսածին» (Ողորմեա գկ)

Դ. «Ով պահապան» (Տէր յերկնից)

Ծարաք ստորն

- Ա. «Որ ծագեցեր մեզ լոյս մեծ» (Օրին. դձ)
- Բ. «Քրիստոս Աստուած» (Հարց դկ)
- Գ. «Այսօր նշան լաղթող» (Ողորմեա)
- Դ. «Խաչի քո Քրիստոս երկրպագեն» (Տէր յերկնից)
- Ե. «Պարոնակեալ պահէին» (Մանկունք ստեղծ)
3. Կանոն Վարագայ խաչին
- Ա. «Նշանաւ ամենայայտ խաչի քո Քրիստոս» (Օրին. ակ)
- Բ. «Քեզ Քրիստոսի կաթողիկէ եկեղեցւոյ» (Ողորմեա դձ)
- Գ. «Հրաշափառ տեսութիւն» (Տէր յերկնից)
4. Կանոն գիւտ խաչին
- Ա. «Հրաշակերտ և զօրեղ փայտ խաչի քո Քրիստոս» (Օրին. աձ)
- Բ. «Այսօր խնդրի» (Ողորմ. քձ)
- Գ. «Ապափնեցաք ի խաչ քոյ» (Տէր յերկնից)
5. Կանոն Շողակաթին
- Ա. «Ուրախ լեր սուրբ եկեղեցի» (Օրին. դձ)
- Բ. «Ուրախ լեր այսօր» (Հարց դձ)
- Գ. «Որ հաստատեցեր բանիս» (Ողորմեա)
- Դ. «Էլուսաւորեալ Երուսաղէմ» (Տէր յերկնից)
- Ե. «Էջմիածինն ի Հօրէ» (Մանկունք դկ):
- Սահակ Զորափորեցու բոլոր շարականներն էլ կանոնական են և քնդգրկված են Ծարակնոցի վերոհիշյալ հինգ կանոններում:
- Սահակ Զորափորեցին մեր շարականագիրների մեջ «խաչի երգիչն է»: Ինչո՞վ բացատրել այս երևույթը, որ հայոց շարականագիր կաթողիկոսն իր բոլոր շարականները միայն խաչին և եկեղեցուն է նվիրել: Պարսիկների կողմից Քրիստոսի խաչափայտի Պարսկաստան գերի տանելը 7-րդ դարի առաջին քառորդում, այնուհետև այդ խաչափայտի ազատումն ու հանդիսավոր կերպով Երուսաղէմ վերադարձնելը պատճառ հանդիսացաւ ավելի ուժեղացնելու խաչի և եկեղեցու պաշտամունքը, և առատ նյութ հանդիսացաւ մանավանդ հոգևոր երգերի համար:
- 7-րդ դարում ուժեղացաւ ոչ միայն խաչի պաշտամունքը, այլև եկեղեցում սահմանվեցին խաչին վերաբերվող բազմաթիվ տոներ՝ իրենց հոգևոր երգի կանոններով: Ահա այդ ծամանակներից էլ սկսում են մանկապետներ, վանքեր ու մատուռներ, ուր որպէս սրբություն հաւաքում ու պահում են նույնպէս խաչի մատուցները: Վարագա խաչի գլուխը Ներսէս Գ Շինող կաթողիկոսի օ-

րով, 7-րդ դարի կեսերին ու նրա կանոնի հոգևոր երգերը նույնպէս կապված են խաչի պաշտամունքի այդ շրջանի հետ:

Խաչի նավակատիքը հայ եկեղեցու հոգեվոր երգերի ու շարականների մեջ ունի ման «Նաակատիք եկեղեցւոյ» անունը: Հունարեն «էքքենիա» բառը նշանակում է նավակատիք: Խաչը կոչվում է «փայտ կենաց»: Ըստ երրայական ավանդության, Սեթը Աստուծո հրեշտակի հրամանով «գիտութեան ծառի» սերմը վերցնում և դնում է թաղված Ադամի բերանը, որը աճում և դառնում է մի ծառ: Այդ ծառի բունը, —ասում է ավանդությունը, —հասել է մինչև Քրիստոսի ծամանակները: Հրեաները այդ ծառի բունը կտրեցին, խաչ շինեցին և դրա վրա խաչեցին Քրիստոսին:

Սահակ Զորափորեցին իր բոլոր շարականները նվիրեց խաչի և եկեղեցու տարբեր տոներին:

Այժմ ծանոթանալով խաչի շարականների բովանդակության գեղարվեստական կողմերի՝ դրանց արվեստի և պատկերավորության հետ:

Քրիստոնեական հավատի վեմը, ըստ «նավակատեաց կանոնի օրհնութեան», համարվում է խաչը, վերջինիս վրա էլ հիմնված է եկեղեցին, ուր պիտի փառաբանվի հրաշակերտ և զօրեղ այդ խաչը:

«Ի վերայ վիմի հաւատոյ
Շինեցեր զքո սուրբ զեկեղեցի...
Ի տաճարի փառաց սրբութեան քո,
Քեզ երգեն մանկունք,
Տո՛ւր սոցա զառատ քո զողորմութիւն»¹:

Ապա բանաստեղծը կոչ է անում մարդկությանը, որ այդ տաճարում օրհնաբանեն խաչյալ Տիրոջը:

«Եկաք ժողովորդք ի տաճարի փառաց
Քրիստոսի
Տուք ամենեքեան օրհնութիւն ի բարձունս»²:
Նավակատեաց կանոնի «Օրհնութեան» Հարցը կրում է թե դավանաբանական և թե այլաբանական բնույթ: «Նորածնեալ» բոլոր քրիստոնյաները, որոնք մկրտվել են եկեղեցու սուրբ ավազանում, այսօր ցնծությանը պիտի փառաբանեն գերությունից Երուսաղէմ վերադարձած «պայծառագեաց վայելչութեամբ» խաչը՝ առանձին տոնով ու տոնախմբությամբ³:

Այստեղ եկեղեցին այլաբանորեն համարվում է հարս, իսկ Հիսուսը՝ «Երկնատուր փե-

¹ Ծարակնոց, Երուսաղէմ, 1936 թ., էջ 636:

² Անդ, էջ 636:

³ Անդ, էջ 637:

սալ»՝ մեծ է այդ խորհուրդը ըստ շարականի.

«...Կա դժխոյ ընդ աշմէ սուրբ եկեղեցի
Յոսկեհոտն պսակեալ նշանաւ խաչի քոյ»...

Պիտի ազգ ու ազինք փառաբանեն այդ
միավորությունը.

«Քանզի Քրիստոսի է հարսնացեալ սուրբ
եկեղեցի,
Երկնաւոր փեսային պսակեալ ըզսա
խաչին»⁴:

Այս կանոնի մեջ «եկեղեցի», «խորան», «տաճար», «վէմ» և «սեղան» բառերը նշանակում են «հարս-եկեղեցի», որի հետ Միածինը կապել է իր հավիտենական կյանքը՝ խաչի զորությամբ: «Վերացման սրբոյ խաչին» նվիրված կանոնի շարականները թե լիրիկական են և թե փառաբանական: Այստեղ էլ նույն մոտիվներով փառաբանվում է խաչի զորությունն ու խորհուրդը: Սուրբ խաչը օգնական է բոլոր հավատացյալներին: Այն երկրի վրա կանգնեց որպես հաղթանակ տարած զենք, թշնամիների սարսափ, կյանքը վերածնող: Խաչի զորությունը մեծ է ըստ շարականի գլխավորապես նրա համար, քանի որ ինքը՝

«Արարիչն Աստուած բարձրացաւ ի խաչին,
Եւ զմեռեալս մեղօք փայտին ճաշակմամբն,
Ի սմա նորոգեալ կենդանացոյց»⁵:

Այդ խաչը,—երգում է շարականը,—ոչ միայն այս աշխարհում է «զէն յաղթութեան», այլև նա միածամանակ լուսավորում է հանդերձյալ կյանքի ճանապարհը.

«Ի միւս անգամ գալստեան
Աստուածորդուն,
Սուրբ խաչն երևի և լուսաւորէ,
Զի նա է յոյս հաւատացելոց»⁶:

Սա «վերացման» կանոնի առաջին օրվա «Օրհնությունն է»⁷ նվիրված շաբաթվա առաջին՝ կիրակի օրվան: Այս կանոնի մեջ իր ալլաբանությամբ, ճարտասանական ձևավերով ու պարզությամբ աչքի է ընկնում «փայտ կենաց» բառերով սկսվող «Ողոր-

մեա» շարականը: Թեև խաչափայտի վրա իր հոգին ավանդել է Փրկիչը, թեպետ այդ փայտը եղել է մահաոխի, սակայն շարականագիրը հակադրում է մահն ու կյանքը, որ Քրիստոսի մահը աղբյուր է եղել մի նորոգ կյանքի:

«Փայտ կենաց, որ փոխանակ մահացու
պտղոյն

ԶՔրիստոս պողաբերեցեր.

Պարսպեալ պահեա զուխոս

հաւատացելոց»⁸:

Բանաստեղծը զարգացնելով իր միտքը, այս անգամ էլ մի ուրիշ տեղ ճարտասանական ձևերով է պարզաբանում, թե ի՞նչպես է խաչը ճամփա բացել դեպի «կենաց ծառը»՝ դեպի հավիտենական կյանքը: Դարձյալ դիմելով խաչին երգում է՝

«Քն բացաւ մեզ ճանապարհ ծառոյն կենաց
Ի սրովբէափակ պահպանութենէն»⁹:

Սերովբեները այն ընտրյալ հրեշտակներն են, որոնց վստահել է Արարիչը Եդեմի դռների պահակությունը, ուր մեղսագործ ադամորդին այլևս իրավունք չունեի ոտք դնելու: Սակայն քառյօթ խաչի զորությամբ նորից բացվում են դրախտի ճանապարհն ու դռները և վերացվում սերովբեների պահակությունը:

Ու թեև մարդու նախահայր չէր պահել Աստուծո պատվերը, կերել էր արգելված պտուղը և դրա համար դատապարտվել, սակայն այսօր,—ասում է շարականագիրը.

«Քն ազատեցաւ նախահայրն ի ճաշակմանէ
պտղոյն
Եւ քեզ երկրպագեն ամենայն
հաւատացեալք»¹⁰:

Երկուշաբթի օրվա կանոնի օրհնությունը ոչ ալլաբանական և ոչ էլ ճարտասանական բնույթ է կրում: Այստեղ արդեն շարականագիրն հանդես է գալիս ուսուցողի, մեկնաբանի դերում և բացատրում է Ադամի՝ դրախտից արտաքսվելու հանգամանքները և խաչի կատարած փրկարար դերը.

«Ի ստուգանելն Ադամայ ի կենսագործ ի
դրախտին,
Խաբմամբ պատրանօք փայտին ծառոյն
գիտութեան.
Օճաշամբ պատրանօքն ճաշակեալ ի
պտղոյն,

⁸ Շարակնոց, էջ 642—643:

⁹ Անդ, էջ 643:

¹⁰ Անդ, էջ 643:

⁴ Անդ, էջ 637:

⁵ Անդ, էջ 641:

⁶ Անդ, էջ 641:

⁷ Խաչին վերաբերող շարականների կանոնների մեջ տա ամենամտալույսն է: Այդ կանոնն ունի 7 բաժին՝ շաբաթվա ամեն մի օրվա համար մի ենթականով՝ բաղկացած 4—5 տարբեր շարականներից:

Եւ եղեւ վայրաքանակիլ մայրաքաղաքն
Երուսաղէմ»¹¹:

Ապա մեկնաբանվում է, թե որտեղ է դրախտը, որտեղ է բուսել այն ծառը, որը դարձավ Քրիստոսի խաչափայտը: Օրհնութեան վերջին տան մեջ միաժամանակ դրվել են նաև դավանաբանական գաղափարներ.

«Բանն անեղ, համագոյ, որ ընդ Հօր և սուրբ
հոգւոյն,

Երևեալ ի յերկրի, պայծառացան արարածք.
Հօրին կարողութեամբ և զմեզ վերագրեաց
Յորդեգրութեան շնորհս»¹²:

Նույն օրվա կանոնի Հարցը հորինված է վառ երևակայությամբ, ուր հեղինակը իր պատկերների նյութը վերցնում է գլխավորապես բնությունից ու տիեզերքից՝ շարականին վեհություն ու խորհրդավորություն հաղորդելով.

«Այսօր ընդ ամպս լուսանորս
Երևեալ նշան տէրունական խաչին՝
Բոցանիշ փայլմամբ,
Տեսողացն ընթացեալք ի քաղաքրն
Պատմէին զնշան քո Տէր»...¹³:

Այնուհետև ցույց է տրվում, թե երկրի ո՞ր կողմից և ե՞րբ է երևացել խաչը՝ «բոցանիշ փայլմամբ», և ի՞նչի՞ նման են եղել նրա ճառագայթները.

«Յարևելից փայլեաց ճառագայթ սուրբ
խաչին,
Արեգակնակերպ ճառագայթիւք միաբան
տեսանիւք,
Ի յերրորդ ժամու նշան քո»¹⁴:

Վեցերորդ օրվա օրհնությունը (բկ) աչքի է ընկնում իր մակդիրներով ու ստորոգելիներով՝ նվիրված խաչին և նրա գործությանը:

«Անպատումն կառք անքննելի խորհրդոյն
ընդունարան,
Ով սուրբ քառաթև»...

«Անյաղթելի նշան, անպարտելի զօրութեան ընդունարան... ի յահարկութիւն ապրստամբիցն... աշտանակ ոսկի՝ եօթնաջափեան լուսով պայծառացեալ երկրի, ով սուրբ քառաթև»...¹⁵

Եվ այս բնութագրիչ քառերից, կապակցություններից ու դարձվածքներից հետո միշտ գործածվում է վերահիշյալ

«Ով սուրբ քառաթև» կրկնակը:

Ուրբաթ օրվա «Անապական սուրբ զխաչըն» օրհնութեան առաջին տան մեջ խաչը համարվում է «առաջնորդ առազակին» (խաչը Քրիստոսի հետ խաչված երկու ավազակներից աջակողմյանի մասին է—Գ. Հ.), այդ խաչը միաժամանակ «Յօրինեաց մեզ ճանապարհ»՝

Որ ձևացոյց մեզ սովա մտանել,
Ընդ դուռն անեղաշէն դրախտին տեսուն»¹⁶:

Նույն օրհնութեան երրորդ տան մեջ Քրիստոսի խաչը համեմատվում է Մովսես Մարգարեի գավազանի հետ: Եթե մարգարեի գավազանը իր հրաշքով փրկել է անպատկերում ապաստանող իսրայելացիներին՝ թունավոր զեռուկներից, որոնց պահպանել է ֆիզիկապես միայն և եղել Քրիստոսի խաչի նախատիպը, ապա իսկական խաչը փրկել է ոչ միայն մի ազգի, այլ ամբողջ մարդկությանը, փրկել՝ սնոտիապաշտության թույնից և ցույց տվել լուսավոր կյանքի ու դրախտի ճանապարհը:

«Գառազանաձև երևեալ եգիպտական
ազգին,
Յուցանելով զգօրութիւն սրբոյ խաչին.
Յափշտակելով զգառազանն դիտական...
Առաջնորդելով ժողովրդեանն սեամբ
ամպոյ
Լոյսն անմեկնելի»...¹⁷

Մովսես մարգարեն իր գավազանի զօրությամբ փրկել է հրեից ազգը՝ առաջնորդելով դեպի «Ավետեաց երկիրը», բայց դրանք էլի չեն հրաժարվել սնոտիապաշտությունից ու կռապաշտությունից: Հրեաներն անապատի մեջ անգամ չանցալով մարգարեի աստվածախոս ձայնին, կուռքեր են շինել: Այս հանգամանքը շարականագրի ուշադրությունից չի վրիպել և խաչի կանոնի հիմնադրի օրվա օրհնութեան մեջ ակնարկ կա հրեից ազգի ուրացության մասին, և խաչից խնդրվում է վերջին դատաստանի օրը դատապարտել այդ անհավատ ազգը.

«Յորժամ յարևելից փայլիս անճառ լուսով,
Լուսաւորես զհաւատացեալսն.

¹¹ Անդ, 646:

¹² Անդ, 646:

¹³ Անդ, 646—47:

¹⁴ Անդ, էջ 647:

¹⁵ Անդ, էջ 657:

¹⁶ Անդ, էջ 660:

¹⁷ Անդ, 660—661:

Եւ դատապարտես զազգն հրէից
անհատաւորիցն
Ով սուրբ քառաթե...»¹⁸

Բայց այս պահանջը մշտական, նեղ, կրոնական, կամ «հրեատյաց» մտայնությունն չէ: Ուրբաթ օրվա կանոնի «Ով քառաթե» Ողորմեայի մեջ հեղինակը խնդրում է, որ խաչը հովանի և պահապան լինի աշխարհի չորս կողմերում ապրող ամբողջ մարդկությանը՝ բոլոր ժողովուրդներին:

«Ով քառաթե, լուսածին, գերապանծ միշտ, Կառուցող Կենացն ամենից,
Միշտ բազկատարած առ քեզ, Էն»¹⁹
Քառակուսի ազանց հովանի և պահապան
ի լեզու և ի մուտս փրկութիւն ի յայտոց,
Եւ պարիսպ ամրութեան:
Դրոշմ գաղութեան և կնիք ի դէմս
ամենից
Դու և յաստուածայինսն կատարիս խորհուրդ
Յորմէ արեգակնային փայլին

ճառագայթք»²⁰:

Խաչի յոթ օրերի կանոններում, պաշտամունքի, փառաբանության, այլաբանական, ճարտասանական և մեկնաբանական մոտիվների կողքին դրսևորվել են նաև առօրյա կյանքին վերաբերող տրամադրություններ և խնդրվածքներ՝ կրոնական երանգով: «Գիտ խաչին» կանոնի «Տէր յերկնից» շարականը Արարչից խնդրում է, որ Փրկչի խաչը մարդկանց օգնական լինի նաև անձնական կյանքում և ընդդէմ թշնամեացն» այսպես:

«Ապաիւնեցաք ի խաչ քո Արարիչ
յախտենից,
Որ ետուր մեզ պահապան յաղթող ընդդէմ
թշնամունցն,
Աղաչեմք սովա, Փրկիչ, պահպանեա
զանձիս մեր»²¹:

Նույն ոգով ու մոտիվներով է գրված «Վերացման խաչի» ուրբաթ օրվա օրհնության վերջին մասը, ուր ոչ միայն օգնություն է խնդրում շարականագիրը, այլև գոհություն է հայտնում խաչին, որ նա հաղթանակ է շնորհել հավատացյալներին՝ հաղթելու թշնամուն և վանելու նրա զորությունը:

«Որ շնորհեցեր մեզ յաղթանակ
ընդդիմամարտութեան,
Վանել զգործութիւնս թշնամունցն:

Միաժամանակ շարականը խնդրում է «ամենայաղթ նշանից», որ տևական խաղաղության մեջ պահի իրենց կյանքը:

«Սովա զկեանս մեր խաղաղացո,
Միայն բարեգութ և փրկեա
Յամենայն փորձութենէ»²²:

Ծաբաթ օրվա օրհնության մեջ խաչը փառաբանվում է որպես «պարիսպ ամրութեան» և «աշտարակ հզօր» դարձյալ թշնամու դէմ:

«Որ ծագեցեր մեզ լոյս մեծ զնշան
յաղթութեան,
Խաչի քո թագաւոր յախտենից.
Եւ ետուր պարիսպ ամրութեան
հաւատացելոց քոց,
Աշտարակ հզօր յերեսաց թշնամունցն.
Աղաչեմք զքեզ, Տէր, պահպանեա զմեզ,
Ընդ հովանեա խաչի քո սուրբ»²³:

Ըստ նույն կանոնի «Այսօր նշան» սկսվող Ողորմեա շարականում, խաչի զորությամբ և միջոցով պաշտացել է տիեզերքը, ամբողջ մարդկության երկրային կյանքը: Ուստի խնդրվում է, որ այդ կյանքը միշտ վրտանգներից ու թշնամուց հեռու լինի:

«Այսօր նշան յաղթող երևեալ ի յերկրի
Պայծառացոյց զտիեզերս.
Զէն յաղթութեան ետուր զխաչ քո, Տէր,
Ապրեցուցանել զմեզ ի պատրանաց
թշնամունցն:
Փայտ կենաց կանգնեալ ի մէջ տիեզերաց,
Յոյս և ապաւեն ազգի մարդկան...
Սա պահեցել զմեզ յամենայն վտանգից
մերոց»...²⁴

Խաչի շարականները օգտագործվել են նաև որպես հոգևոր զենք ոչ ուղղափառ, խորթ գաղափարախոսությունների դէմ: Այս կարգի շարականները հանդիսացել են նաև գաղափարական պայքարի միջոց, ճշմարիտ հավատի պաշտպանության համար:

«Ապաւեն ցուցաւ մեզ սուրբ խաչն
փրկչական,
Զի Յաղթեցուք նովա անօրէն թշնամունցն...
Եկայք նոր ժողովուրդք միաբանութեամբ
ԶՏէր օրհնեցէք, բարձր արարէք զմա
յախտեան»²⁵:

Բանաստեղծ Զորափորեցին այս աշխարհ-

¹⁸ Ամդ, էջ 658:

¹⁹ Այստեղ «է»-ն բառը նշանակում է Աստված:

²⁰ Ծաբակնոց, էջ 663:

²¹ Ամդ, էջ 680—681:

²² Ամդ, 664—665:

²³ Ամդ, էջ 664—665:

²⁴ Ամդ, էջ 667:

²⁵ Ամդ, 647:

նր համարում է մարդկության համար մեղապահ, մի խավար ու մեծ բանտ, որտեղ մարդը սպասում է իր հոգեկան և մարմնական ազատությանը.

«Սովա լուսավորեցան արարածք ամենայն, Սմա սպասեին արգելալքն ի մեղասաէր բանտին»...²⁶

Վերջապես շարականագիրը խնդրում է Փրկչից

«Սովա պահպանեա զծողովորդս քո Քրիստոս, Որով երկրպագեմք քեզ ընդ հօր և հոգւոյն»...²⁷

Սահակ Չորափորեցուն վերագրվող շարականների մեջ ավելի հուզական ու լիրիկական է Ծողակաթի կանոնը, որը բաղկացած է 5 փոքրիկ երգերից:

Օրհնության մեջ բանաստեղծը լցված է ցնծությամբ: Նա իր ուրախությանը ուզում է մասնակից դարձնել նաև հայ եկեղեցուն.

«Ուրախ լեր սուրբ եկեղեցի, Քանզի Քրիստոս արքայն երկնից Այսօր պակեաց գքեզ խաչին իրով, Եւ զարդարեաց զամուրս քո Սքանչելի փառօքն իրովք»²⁸:

Այստեղ հայոց եկեղեցին այլաբանորեն համարվում է վերին Սիոնի դուստրը, որովհետև այնտեղ է բնակվում երկնավոր թագավորը:

Ոչ միայն շարականի հեղինակը, այլև նրա հետ միաժամանակ երկնային բնակիչները ուրախանում, երգում ու փառաբանում են հայ եկեղեցին.

«Դասք հրեշտակացն վայր իջեալ յերկնից, Երգեն՝ ասելով հրաշալի ձայնիւն եղանակելով. Երգեն զերգս օրհնության՝ երրեակ սրբասաց ձայնի»²⁹:

Այս կանոնի բոլոր շարականներն ուրախությամբ ու խնդությամբ են հորդում.

«Ուրախ լեր բերկրեաց, հարսնացեալ սուրբ եկեղեցի... Ուրախ լեր դըշխոյ, դուստր Սիովնի»...

Ուրախ լեր... և ցնծա վերինդ Երուսաղեմ... Ուրախ լեր Սիոն մայր եկեղեցի»³⁰:

Իսկ ո՞րն է այդ ցնծության գլխավոր պատճառը: Կանոնի նախավերջին շարականի վերջին տունն այդ մասին երգում է հետևյալը.

«Այսօր ցնծա սուրբ Սիոն, մայր եկեղեցի, Փայլեցո զմանկունս քո որպէս զարեգակն, Զի անճառ խնդութեամբ լցոյց գքեզ Քրիստոս թագաւորն»³¹:

Սահակ Չորափորեցու շարականներից ամենագեղեցիկն ու համաժողովրդականը «Էջմիածինն ի Հօրէ» հոյակապ շարականն է, որը համարվում է մեր եկեղեցու հիմնը: Ներսես Ծնորհալու «Առաւօտ լուսոյ» երգի նման այս շարականը նույնպես տարածված է ժողովրդի մեջ և հաճախ է երգվում եկեղեցուց դուրս՝ հանդեսների, ճաշկերույթների և զանազան տոնախմբությունների ժամանակ.

«Էջմիածինն ի Հօրէ, Եւ լոյս փառաց ընդ նմա Զայնք հնչեցին Սանդարամետք անդնոց»³²:

«Էջմիածինն ի Հօրէ» շարականը համակված է նաև ջերմ հայրենասիրությամբ: Այստեղ Էջմիածինը դիտվում է ոչ միայն որպես կրոնական-եկեղեցական կենտրոնի ու սրբավայրի, այլև որպես լուսի ակունք, «Հայաստան աշխարհի», Լուսավորչի օրերից մինչև այսօր.

«Եկայք շինեցուք սուրբ զխորանն լուսոյ, Քանզի ի սմա ծագեաց մեզ լոյս Ի Հայաստան աշխարհի»³³.

Եթե խաչի երեք կանոններում (Նաակատեաց, Վերացման և Գիտ խաչին) զորեղ են հնչում փառաբանական, այլաբանական, ճարտասանական, մեկնաբանական մոտիվները՝ համաքրիստոնեական հողի վրա, խաչին տալով մեծ նշանակություն՝ անհատական, մարդկային և ազգային բարվոք ու խաղաղ կյանք ունենալու տեսակետից, համարելով այն «հրաշակերտ», «անշողթելի զէն», ապա Ծողակաթի կանոնում, այդ բոլորի հետ միաժամանակ, զորեղ է հնչում ազգային-հայրենասիրական մոտիվը, հայ եկեղեցու մեծ նշանակությունը՝ ազ-

²⁶ Ամդ, 668:

²⁷ Ամդ, 669—670:

²⁸ Ամդ, էջ 613:

²⁹ Ամդ, էջ 614:

³⁰ Ամդ, էջ 614—615:

³¹ Ամդ, էջ 616:

³² Ամդ, էջ 616:

³³ Ամդ, էջ 616:

զի ու նրա մշակույթի նկարագիրը անխախտ ու անաղարտ պահպանելու գործում:

Պատկերավորության, առանձնապես գեղարվեստական հնարանքներին վարպետության տեսակետից ընդհանուր գծեր կան Կոմիտաս կաթողիկոսի «Անձինք»-ի և Սահակ Չորափորեցու գրած շարականների միջև: Այստեղ արդեն Սահակ Չորափորե-

ցին մեծ մասամբ հետևում է Կոմիտասի արվեստին, իհարկե չանտեսելով նախնի-թաց դարերի հայոց հոգևոր երգի լավագույն ձևերն ու ավանդույթները: Սահակ Չորափորեցին, Կոմիտաս կաթողիկոսից հետո, 7-րդ դարի երկրորդ խոշոր շարականագիրն է համարվում:

